

Körhinta

fekete-fehér magyar játékfilm, 90 perc, 1955

A **Körhinta** 1955-ben készült, 1956-ban bemutatott fekete-fehér, magyar filmdráma. Az 1953-ban játszódó filmben a téesszől kilépők és a maradni szándékozók konfliktusa képezi a háttérét egy mesés szép love storyhoz, Rómeó és Júlia történetének a szocialista Magyarország viszonyai közé adaptált változatához. Az alkotás filmsztárt faragott Törőcsik Mariból, és visszatette Magyarországot a nemzetközi filmművészet térképére.

Pataki István (Barsy Béla) azt tervezi, hogy kilép a biztos megélhetést jelentő termelőszövetkezetből, lányát, Marit (Törőcsik Mari) pedig Farkas Sándor (Szirtes Ádám) egyéni gazdához akarja feleségül adni, hogy egyesíthessék földjeiket. A lány azonban Bíró Mátét (Soós Imre) szereti, akivel a szövetkezetben ismerkedett össze, ezért szembeszáll apja akaratával. Egy lakodalmi multság során Bíró és az indulatain uralkodni nem képes Farkas nyílt összetűzésbe keveredik, miután Mari és Máté önfeledten táncolnak egymással. Amikor Mari kijelenti apja előtt, hogy Mátét szereti, és nem hajlandó feleségül menni Farkashoz, Pataki baltával támad rá, mire a lány elmenekül otthonról. Összetalálkozik Mátéval, aki hazaviszi és közli az apával, hogy el akarja venni a lányát. Pataki – Farkas Sándorral együtt – beletörődik a dologba, nem harcol tovább a lánya elhatárolása ellen.

A Körhinta ereje messze nem csak a történetben, hanem a vizuális, képi megformáltság drámájában rejlik. Azaz Fábri, miközben következetesen tartotta magát az irodalmi művek szellemiségéhez, folyamatosan arra törekedett, hogy nagy montázsok, erőteljes, drámai nagyjelenetek segítségével a nézők számára könnyen átélhető szituációk és emlékezetes vizuális megoldások (nagy kifejező erejű szimbólumok) segítségével találjon szuverén, mozgóképi formát az adott történetnek.

12 éven aluliak számára nem ajánlott!

Alkotók:

Fábri Zoltán - rendező, forgatókönyvíró,
díszlettervező
Nádasy László – forgatókönyvíró
Hegyi Barnabás – operatőr
Sarkadi Imre - író

Szereplők:

Törőcsik Mari (Pataki Mari)
Soós Imre (Bíró Máté)
Szirtes Ádám (Farkas Sándor)
Barsy Béla (Pataki István)
Kiss Manyi (Patakiné Erzsi néni)

Alkotók

Fábri Zoltán

(Budapest, 1917. október 15. – Budapest, 1994. augusztus 23.)

háromszoros Kossuth-díjas film- és színházi rendező,
színész, díszlettervező, forgatókönyvíró, főiskolai tanár, festőművész,
grafikus

Fábri Zoltán (eredeti nevén: Furtkovits Zoltán), 1917-ben született. 1938-ban végezte el a Képzőművészeti Főiskolát, érdeklődése azonban a színészet felé fordult. 1941-ben végzett a Színművészeti Főiskolán. Másodéves főiskolás, amikor a Vígszínház ösztöndíjas rendező növendéke lett. A Nemzeti Színháznál dolgozott 1941 és 1943 között színészként, díszlettervezőként és játékmesterként. 1943-tól 1946-ig a Vígszínház tagja volt. 1946 és 1948 között a Művész Színháznál dolgozott. 1948-ban egy évadon át a Nemzeti Színház rendezője volt, 1949-ben pedig egy szezonnal át az Úttörő Színház igazgatói tisztségét töltötte be. 1950-ben a Hunnia Filmgyárhoz került, ahol 1952-ig művészeti igazgató. 1952 óta rendez önállóan filmet. 1952-ben elkészítette a maga „termelési filmjét”, az Urbán Ernő írása alapján készült *Vihart*. Az *Életjel*, majd még inkább a *Körhint*a, nemcsak hazai, hanem a nemzetközi filmélet és nagyközönség figyelmét is felhívja Fábri Zoltán kiváló képességeire. Tömör, szigorú szerkesztési módja, éles konfliktusokra épített dramaturgiája mély belső izzásról tanúskodik. A kiélezett szituációk mesteri ábrázolója. A magyar filmművészet legjobb, nemzetközileg elismert rendezői közé tartozik. Szinte valamennyi filmjével feltűnést keltett, nagyon sok nemzetközi fesztiválon díjat nyert. A hatalmas szakmai és közönségsiker után felfokozott várakozás előzte meg Fábri Zoltán következő filmjét, a *Hannibál tanár urat*, amelyet Móra Ferenc kisregényéből álmodott filmre. Fábri Zoltán ezek után már az ország első számú rendezőjének tudhatta magát. Az *Édes Anna* és a *Két félidő a pokolban* szintén maradandó alkotás. Az '56 után pár évre mélypontra jutott magyar filmgyártás egyik legkiválóbb filmje a *Két félidő a pokolban* (1961) című filmje második világháborús példázat. 1981-ben amerikai remake is készült a magyar filmből *Menekülés a győzelembe* címen. A *Nappali sötétség* című filmjének a legnagyobb újdonsága a rendező életművében az, hogy itt alkalmazta először az időfelbontásos technikát. Az itt kikísérletezett módszer aztán majd a *Húsz órában*, illetve a *141 perc a befejezetlen mondatból* című monumentális alkotásaiban teljeseedik ki igazán. A *Pál utcai fiúk* kiváló fogadtatásban részesült mind belföldön, mind külföldön, „a legjobb külföldi film” kategóriában Oscar-díjra jelölték. Fábri Zoltán három filmjében is (*Ötödik pecsét*, *141 perc...* és *Isten hozta, őrnagy úr*) Latinovits Zoltánra bízta negatív (fasisztoid, pszichopata) szereplőinek megformálását. Az *ötödik pecsét* (1976), miként az alapjául szolgáló Sánta-regény is, példázat. 1958-ban választották meg a Magyar Film- és Televízióművészeti Szövetség elnökévé, a tisztséget 1981-ig töltötte be, majd tiszteletbeli elnök lett. 1970-től tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán. Felesége Apor Noémi (1918–2005) színésznő, Várkonyi Zoltán húga. Filmrendezők, film körül tevékenykedők esetében sűrűn előfordul, hogy pályatársaik egy-egy alkotásában villanásnyira megjelennek. Bacsó Péter kultuszfilmjében, *A tanúban* azonban főszerepet alakított (Dániel Zoltán miniszter szerepét játszotta). Fábri Zoltán így vall saját művészetéről, mondanivalójáról, hangvételéről: „Szándékaim szerint néhány téma variációjáról van csupán szó. Közösnek érzek minden filmemben két dolgot. Állást kívántam foglalni az emberség, a szabadság, az emberi méltóság joga és sérthetetlensége mellett. Másrészt tiltakozni kívántam az emberi megaláztatás, az embert inzultáló erőszak bármilyen formája ellen, amely nemcsak önmagában elviselhetetlen, hanem következményei miatt is: ez a félelem légköre, a lelki gyávaságé, s ami ettől elválaszthatatlan: ilyenkor lesz az egyik ember a másik kopójává, farkasává, ha nem gyilkosává.”

Hegyi Barnabás

(Zboró, 1914. március 4. –

Budapest, 1966. április 28.)

Kossuth-díjas operatőr, kiváló művész

Budapesten technológiai és iparművészeti tanulmányokat végzett. 1936-ban került a filmszakmába, 1940-től operatőr. A II. világháború után 1947-ig a Magyar Rádió műsorfelügyelője volt, valamint a Hunnia-filmgyár operatőrije. Az általa fényképezett filmek száma közel jár a százhoz. Látásmódja formakészségről, drámai erőről tanúskodik. A magyar filmművészet legfontosabb eredményei fűződnek nevéhez. Főbb filmjei: *A harmincadik* (1942); *Kettesben* (1943); *Majális* (1943); *Valahol Európában* (1947); *Ének a búzamezőkről* (1947); *Egy asszony elindul* (1949); *Díszmagyar* (1949); *Ludas Matyi* (1949); *Különös házasság* (1951); *Föltámadott a tenger* (1953); *2x2 néha 5* (1954); *Körhinta* (1955); *Éjfélkor* (1957); *Tegnap* (1959); *Zápor* (1960); *Alba Regia* (1961); *Mici néni két élete* (1962); *Új Gilgames* (1963); *Iszony* (1965), *Butaságom története* (1965).

Sarkadi Imre

(Debrecen, 1921. augusztus 13. – Budapest, 1961. április 12.)

Kossuth-díjas és háromszoros József Attila-díjas író,
újságíró, dramaturg

A magyar parasztság 1945 utáni átalakulásának ihletett krónikása, valamint a modern társadalom erkölcsi problémáinak újszerű, drámai hangvételű ábrázolója volt. 1942–1944-ben a Debreceni Újság – Hajdúföld nyomdai korrektoraként kereste kenyerét. Már ezekben az években is küldött tudósításokat sportlapoknak, végül 1945-ben a Tiszántúli Népszava munkatársa, illetve a Debreceni Szabad Szó szerkesztője lett. 1946-ban Budapestre költözött, és a Szabad Szó munkatársa, később felelős szerkesztője lett. Első jelentősebb

ismert műve *A próféta* című, 1944-ben keletkezett drámája, amelyben már megjelent a Sarkadi-életműre oly jellemző világnézet egyik fajsúlyos eleme, a megváltás gondolatának értelmetlensége és tagadása. Korai elbeszéléseiben érezhető Móricz Zsigmond példája, amely a vidéki élet, a parasztok és volt cselédek megváltozott életének ábrázolására ösztönözte. De ezekben is megnyilvánult már tehetsége, amely későbbi egyéni ízű, tragikus drámaiságú írásaiban kibontakozott. E művei szocialista irodalmunk jelentős értékei. Élete utolsó korszakában írt műveinek alapélménye a tisztultabb erkölcsért vívott belső önmérsztő küzdelme. Útkeresése közben próbál védekezni pesszimizmusa ellen, de mindinkább a kiábrándultság és keserűség válik jellemző vonásává öngyilkossághoz vezető pályafutásának. Főbb művei: *Gál János útja* (r., Bp., 1950); *Kísértetjárás Szikesen* (r., Bp., 1950); *Rozi* (r., Bp., 1951); *Út a tanyákról* (színmű, Bp., 1952); *Verébdűlő* (novellák, Bp., 1954); *Szeptember* (színmű, Bp., 1955); *Elmaradt találkozás* (novellák, Bp., 1956); *A gyáva* (kisregény, Bp., 1961); *Elveszett paradicsom* (színmű, Bp., 1962); *A szőkevény* (Válogatott írásai, B. Nagy László utószavával, Bp., 1962); *Regények* (1973); *Novellák* (1974); *Drámák* (1983). – Filmjei: *Körhinta* (1955). *Dúvad* (1961).

Törőcsik Mari

(Pély, 1935. november 23. –

Szombathely, 2021. április 16.)

a Nemzet Színésze és a Nemzet Művésze címmel
kitüntetett, Kossuth Nagydíjas, háromszoros
Kossuth-, kétszeres Jászai Mari- és Balázs Béla-
díjas színművésznő, érdemes és kiváló művész,
a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja

Törőcsik Mari a magyar kulturális élet legtöbbet díjazott művésze volt. Azon kevesek egyike, akik díjat nyertek a cannes-i fesztiválon is. 1935. november 23-án a Heves

megyei Pélyen született Törőcsik Marián. Szülei pedagógusok voltak. Édesanyja már 6 évesen elvitte az iskolába, mert nagyon unatkozott otthon. Édesapja volt az iskolaigazgató Pélyen. Nagypja apró mozijában a filmeket nézve arról ábrándozott, hogy jön majd egy híres színész és felfedezi. 11 éves volt, amikor apja visszatért a hadifogságból. Középiskolában – anyja és nővére példáját követve – Egerben a Szent Orsolya-rend iskolájában és az angolkisasszonyok bentlakásos intézetében tanult, a Sancta Maria Általános Iskola és Leánygimnáziumban. Az államosításkor, az apácarendek feloszlátásakor iskolája megszűnt. Tanulmányai folytatására a békéstarhosi zenei gimnáziumba jelentkezett, előfelvételt nyert, de végül inkább a budapesti Alkotmány utcai közgazdasági gimnáziumba iratkozott be. Országos gépiróba-noki címet nyert, majd jelesre érettségizett. 1954-1958 között a Színház- és Filmművészeti Főiskola operett szakának növendéke volt. A születésekor kapott Törőcsik Marián helyett a Törőcsik Mariann nevet használta, de Fábri Zoltán kérése után, Krencsey Marianne javaslatára „Mari” lett, hogy a nézők könnyebben megjegyezzék a nevét és hogy ne keverjék őket össze. Más forrás szerint a „Mari” művésznevet Hegyi Barnabás, a *Körhinta* operatőre javasolta, Jászai Marira hivatkozva.

1955-ben első filmje a *Körhinta* volt Soós Imrével. 20 éves, amikor bemutatták a *Körhintát*, Fábri Zoltán filmjét Párizsban. A premieren Jean Cocteau kezét csókolta neki. Fábri Zoltán és Törőcsik Mari egyébként összesen négy filmben dolgoztak együtt, a *Körhinta* és az *Édes Anna* Kosztolányi-adaptációjában, majd *A Pál utcai fiúkban*, ahol Törőcsik mellékszerepet játszott, illetve a *Hangyabolyban*, amelyben újra övé volt a főszerep. Az ötvenes évek végére Törőcsik Mari a *Vasvirág* című filmmel lett az egyik legfoglalkoztatottabb magyar színésznő, ekkor szerződött a Nemzeti Színházba is. 1958 és 1979 között játszott a budapesti Nemzeti Színházban. Játszott a Jancsó Miklós rendezte *Csend és kiáltásban*, majd a *Szerelmem, Elektrában*. Színházi kiugrására 1968-ig kellett várni, ekkor mutatta be a Katona József Színház Zorin *Varsói melódia* című darabját. Több tucat díjat nyert, színpadon eljátszotta Júliát, Cordeliát, Tündét, Natasát a *Háború és békéből*, Helgát a *Varsói melódiából*. Volt Egérke a *Macskajátékból*, *Kurácsi mama*, *Szent Johanna*, a *Csirkefej* vénasszonya. 1971-ben következett Makk Károly alkotása a *Szerelmem*, mely a magyar filmtörténet egyik legszebb filmje. Az 1971-ben a Cannes-i Filmfesztiválon a film két főszereplője dicséretben részesült, a chicagói filmfesztiválon Törőcsik Mari megnyerte a legjobb női alakítást díjazó kategóriát. Az Örkény István kisregényéből készült *Macskajáték* című filmben Törőcsik Mari játszotta Egérkét. Törőcsik Mari filmjei közül külön kategóriát képeznek azok, amelyeket férje, Maár Gyula rendezett; a *Déryné, hol van?* a harmadik közös filmjük volt, egyben az első, amely zajos hazai és nemzetközi elismerést aratott. A színésznő ezzel a szerepével hozta el a legjobb női alakítás díját a cannes-i filmfesztiválról. A film hazánkban nem lett sikeres, az Amerikai Egyesült Államokban, Olaszországban és Franciaországban viszont „Mrs. Dery Where Are You?” címmel vetítették a mozik, és „Mari Törőcsik”-ként még ma is emlékeznek rá. 1979 és 1980 között a győri Kisfaludy Színház művészeti vezetője. Ezután 1980 és 1990 között a Mafilm színtársulatának, majd 1990-1993-ig a szolnoki Szigligeti Színháznak volt a tagja. 1989 és 1992 között a Magyar Színészakadémia elnöke volt.

1993-1994-ben ő volt a Thália Színház igazgatója. A Színház- és Filmművészeti Főiskolán docensként tanított. A 80-as, 90-es évek kultikus filmjeiben is játszott, a *Szamárköhögésben*, a *Napló apámnak, anyámnakban*, a *Csapid le csacsi!-ban*, a *skorpió megeszi az ikreket reggelire*, a *Napfény íze* című alkotásban, *A turnéban* vagy

A részlegben. Az utolsó nagy szerepe a *Hosszú alkony* volt. Utolsó filmszerepe Mészáros Márta *Aurora Borealis* című alkotásában volt.

Első házassága adminisztratív funkciójú volt, mindössze három hétig tartott. Második férje Bodrogi Gyula volt. 1956-ban házasodtak össze. Tordy Gézá is a férjei közé számolta, mert három évig együtt éltek. 1973-ban Velembe költözött férjével, Maár Gyulával, akivel 1971-től forgattak közös filmeket. 1973-ban született meg lányuk Terézia, majd örökbe fogadtak egy hatéves, Son nevű vietnami kislányt is egy hanoi árvaházból. 2002 óta újra a Nemzeti Színház tagja lett. 2005-ben Pély község Díszpolgára lett.

2008. október 14-én váratlanul összeomlott a vérkeringése, és kómába esett, majdnem meghalt, napokig küzdöttek az életéért. Az orvosok szerint csodával határos módon élte túl és szinte régi formájában tért vissza a színpadra és a vászonra. Noha betegsége óta a keze nem volt az igazi, a színésznő töretlenül színpadon állt és élvezte, hogy a közönség még mindig szeretettel, rajongással hálálja meg az alakításait. Egy évvel a szívleállás után már premierje volt. 2013. december végén elhunyt a férje. Maár Gyula 79 évesen hagyta itt feleségét. 2014-ben csak kisebb szerepeket vállalt, de a moszkvai Viktor Ryzakov arra kérte, hogy Gorkij *Éjjeli menedékhely* című darabján játssza el a vándort, Lukát. 2016-ban került a boltokba Törőcsik Mari címmel egy beszélgetőkönyv Bérczes László tollából. Az interjúk egy része Budapesten, többsége a színésznő velemi házában készült. 2017 évelején újra kórházba szállították, majd a szombathelyi kórház intenzív terápiás osztályán ápolták. Évtizedek óta a Vas megyei Velem lakója volt, ahol 1973-ban járt először. 2018-ban a település díszpolgára lett. 2019-ben Törőcsik Mari munkássága előtt tisztelve avatták fel a harmadik csillagot az Eger Sikeréért Egyesület alapította Egri Csillagok Sétányon. Hosszantartó betegség után 2021. április 16-án a hajnali órákban elhunyt.

Soós Imre

(Balmazújváros, 1930. február 12. – Budapest, 1957. június 20.)

Jászai Mari-díjas színész

Balmazújvárosi nyolcgyermekes szegényparashti családból indult útjára. Egyik nagyszülője analfabéta volt, de ő maga kitűnően tanult az elemi iskolában. 1947 tavaszán a Szabad Nép hirdetésére jelentkezett a Színművészeti Főiskolára: a Horváth Árpád Kollégiumba munkás- és parasztfiatalok jelentkezését várták. A felvételi vizsgán azonnal felfigyeltek az őstehetségre. Már elsőévesként filmez – harmatos frissességgel mondja a lakodalmi rigmust a *Talpalatnyi földben*. Az igazi áttörést a korszak leglátványosabb filmje, a *Ludas Matyi* jelentette. Mint Nádasdy fölfedezettje, ő lehetett az első színesfilm, egy „szocialista tündérmese”

ikonikus figurája. 1950-ben a *Ludas Matyi* megformálásáért a Karlovy Vary-i filmfesztiválon a legjobb férfialakítás díját kapta. A főiskola elvégzése után, 1952-ben Soós Imrét Debrecenbe száműzik, hadd „nevelődjön”, mert nem rejtette véka alá a véleményét az ország vezetését illetően. 1955-től a Madách Színház művésze lett. Vámos László rendező 1954-ben ráosztotta Rómeó szerepét, s ez a karakterformálás indította el színpadi karrierjét. 1954-ben Jászai Mari-díjjal tüntették ki. Miközben a legnagyobb színészt ünneplik, ő egy-egy Rómeó-előadás után 30 kilométert gyalogol éhező családjához Balmazújvárosba, hóna alatt két kenyérrel, mert nemhogy autót és villát nem kapott, mint amivel irigyei vádolják, hanem még egy albérletet sem. Közben pendlizik Budapestre, hogy jó élmunkásokat játsszon (*Állami áruház, Ifjú szívvel, Kiskrajcár*). Az egyetlen üdítő kivétel ezek alól Makk Károly örökzöld remekműve, a *Liliomfi*, amely minden korabeli munkáskoreográfiának fittyet hányva a szerelemről, az igazi jókedvről és az életörömről szólt. 1955-től, amikor már a Madáchban játszott, egyre rosszabb idegállapotba került. Fábri Zoltán *Körhintájának* próbafelvételén találkozik Törőcsik Marival. A *Körhinta* után, amely zajos sikert aratott Cannes-ban, annak ellenére, hogy nem kapott díjat; a magyar Gérard Philipe-ként emlegették, de hasonlították a hozzá hasonló sorsú James Deanhez, Cybulskihoz is. Soós Imre mindössze 27 évet élt: 8 év színészet, 15 filmszerep után tisztázatlan körülmények között mondott búcsút az életnek: 1957. június 20-án öngyilkossága vetett véget életének. Felesége, dr. Perjési Hedvig orvosnő, akivel közös sírban nyugszik a Farkasréti temetőben, ugyanaznap távozott az élők sorából. Mint fékezhetetlen, meg nem értett, önsorsrontó zseni él a nemzet emlékezetében.

Szirtes Ádám

(Tápióság, 1925. február 10. – Budapest, 1989. július 27.)

Kossuth- és Jászai Mari díjas színművész,
értelmes és kiváló művész

A Színház- és Filmművészeti Főiskola elvégzése után 1950-től egy-egy évadot töltött a Bányász, illetve a Honvéd Színházban. 1952-től a Miskolci Nemzeti Színház, 1957-től a Nemzeti Színház, 1974-től a győri Kisfaludy Színház tagja volt. 1976-tól 1985-ig a Thália Színház művésze. Nyugalomba vonulása után is folyamatosan játszott. Ízes beszédmódja, alkata miatt kezdetben munkáshősök, parasztfigurák sorát alakította, később tudatos, eszköztelen, markáns jellemformálása sokféle karakter emlékezetes alakításához vezetett. Első filmjében, az 1948-ban bemutatott *Talpalatnyi földben* rögtön főszerepet kapott. A film sikere után kapott szerepeit nem érezte szakmai kihívásnak, saját játékát szürkének látta – tisztában volt azzal, hogy a számára mintaadó, „formálódó új embertípus” filmi megjelenítése nem teszi lehetővé, hogy sokoldalúsága kibontakozzon. Játzott a Rákosi-korszak emblematikus filmjeiben, mint a Balázs Béla ötlete alapján készült *Föltámadott a tenger* (Nádasdy Kálmán-Ranódy László-Szemes Mihály, 1953), majd kevésbé didaktikus, formailag annál összetettebb filmekben, mint például a *Körhinta* (Fábri Zoltán, 1955) vagy a *Ház a sziklák alatt* (Makk Károly, 1958). Később a magyar új hullám olyan alapvető, az ötvenes évek traumáit feldolgozó alkotásaiban, mint a *Megszállottak* (Makk Károly, 1961), a *Húsz óra* (Fábri Zoltán, 1965) vagy a *Hideg napok* (Kovács András, 1966). Ösztönös játéka, természetes bölcsessége, remek humorérzéke határozta meg alakításait. Kivételesen következetes színész volt, önazonosságát még az olyan, életművében rendhagyó filmekben is megőrizte, mint a *Tiszta Amerika* (Gothár Péter, 1987).

Barsy Béla

(Palotaújfalu, 1906. január 24. – Budapest, 1968. április 30.)

Kossuth-díjas színész

Pályáját 1928-ban Kolozsvárott kezdte. 1929-től statisztaként budapesti színházaknál dolgozott, később különböző vidéki társulatokkal járta az országot. 1940-től 1944-ig Putnik Bálint nagyváradai társulatának, 1948–49-ben pedig a győri Kisfaludy Színháznak volt a művésze. 1949-től a szegedi, 1956 és 1966 között – nyugdíjba vonulásáig, a budapesti Nemzeti Színház tagja volt. 1952-től szerepelt filmekben is. Kiemelkedő alakítása volt a *Körhinta* című film konok parasztgazdája, vagy az *Oldás és kötés* erkölcsi mértéket szabó apafigurája. Játékát szűkszavú, visszafogott drámaiság jellemezte. Nagy jellemformáló erejével a klasszikus hősök

mellett korhű munkás- és parasztfigurákat alakított. 1953-ban Davidoglu: *Vas és acél* című darabjában nyújtott alakításáért Kossuth-díjjal jutalmazták.

Kiss Manyi

(születési neve: Kiss Margit)

(Magyarlóna, 1911. március 12. – Budapest, 1971. március 29.)

Kossuth- és Jászai Mari-díjas színésznő,
értelmes és kiváló művész

1926-tól Kolozsvárott, 1928-tól Miskolcon, majd 1929 és 1932 között Szegeden játszott. Pályafutása kezdetén szubrett és komikai szerepeket alakított természetes játékkal, kiváló tánc- és énektudással. A harmincas évek végén a Fővárosi Operettszínházban Latabár Kálmánnal alkottak ellenállhatatlan, közönségszalogató párost. A *Fiatalság-bolondság* című Eisemann-operettben Latabár úgy döntött, hogy egyik duettjüket teljes egészében átengedi kolléganőjének: a Jaj, de jó a habos sütemény refrénű dalt aztán az egész ország együtt énekelte Kiss Manyival.

1938-ban a Fővárosi Operettszínház szerződtette, de játszott a Magyar Színházban, az Andrássy úti Színházban, az Erzsébetvárosi Színházban, a Márkus Park Színházban és a Vidám Színházban is. 1943-ban a Vígszínházba szerződött. Ekkor már a budapesti közönség egyik kedvence volt. A II. világháború alatt frontszínházban is vállalt fellépést, ezért a kommunista hatalom szemében gyanússá vált, nem is kapott állandó szerződést egy darabig. 1954-ben végül a Madách Színház társulatának tagja lett. Innentől kezdve nemcsak komédiákban, hanem drámai szerepekben is megmutatta magát, legendás alakítást nyújtott a *Kurácsi mama* főszerepében, de Csehov és Molière darabjaiban is óriási sikert aratott. 1936-tól filmezett, egy híján száz filmet forgattak vele. A legemlékezetesebbek közé tartozik a *Torockói menyasszony* (1937), a *Nosztalgia fiú esete Tóth Marival* (1937), a *Pénz áll a házhoz* (1939), a *Hintón járó szerelem* (1954), a *Körhinta* (1955), a *Hannibál tanár úr* (1956), a *Házasságból elégséges* (1961), a *Mici néni két élete* (1962), a *Butaságom története* (1965) és a *Hahó, Öcsi* (1970). Lehengerlő egyéniségével ösztönösen érzett rá a karakterekre anélkül, hogy utána olvasott, értelmezett, gyötrődött volna. Mestere volt a közönséggel való összjátéknak és az ellenpontozásnak, és gyakran épített fel úgy egy szerepet, hogy előbb az ellentétét formálta meg.

Érdekességek, kulisszatitkok

- A forgatókönyvet Sarkadi Imre *A kútban* című, 1954-ben megjelent novellája alapján Fábri Zoltán és Nádasy László írta.
- Az 1948-as államosítást követően a kommunista párt a filmipart is kézi vezérlésre állította. A minisztériumban döntöttek arról, milyen témáról készüljön film, a forgatókönyvekbe nem ritkán maga Rákosi Mátyás is belenyúlt. Eltérti az elfogadott forgatókönyvtől nem lehetett, az elkészült filmek többsége így vizuálisan silány propagandatermék volt. Ebben az áporodott levegőben robbant be a *Körhinta*, amely visszahozta a magyar filmbe az evidenciát, miszerint a film vizuális művészet.
- Fábri robbanékony dramaturgiájú, költői montázsai forradalmi hatással bírtak, és rengeteg magyar rendezőt inspiráltak. Bár a *Körhinta* is hűen közvetítette a kommunista direktívát, de a „kilépni vagy bennmaradni a téészenben” dilemmája súlytalanná vált a szerelmesek lázadása mellett. Törőcsikból ez a film csinált egy csapásra országos ismeretségu színésznőt, és méltón zárta le a nehéz sorsú Soós Imre pályáját, aki másfél évvel a bemutató után öngyilkos lett.
- Fábri Zoltán korábban a szocialista realizmusnak engedő filmeket forgatott, de a *Körhintával* az első számú magyar filmrendezővé lépett elő. Fábri, aki eredetileg festőnek tanult, és a képzőművészet felől közelített a filmezéshez, előre lerajzolta a film összes beállítását, és azokhoz a forgatás során is ragaszkodott. Precizitása és felkészültsége miatt japán tornatanárként is emlegették. Ez a vonása az amerikai filmből és a francia költői realizmusból táplálkozó *Körhintán* is éreztette a hatását. A filmnek vannak ugyan emlékezetes mondatai, mint az „Én nem tudok nélküled, csak meghalni”, de a képei beszélnek a legszebben a generációs lázadásról, a fiatalság és a szabadság később elvesző mámoráról, amikor az ember még azt hiszi, minden lehetséges. Amikor egy szilaj tánc, egy önfeledt nevetés kitöltheti az egész világot.

- A film témája szempontjából is alapvető, hogy az 1953-tól miniszterelnök Nagy Imre kormányzása idején engedélyezték a korábban erőszakkal megszervezett termelőszövetkezetekből a kilépést. Így tehát az egyéni gazdálkodás, illetve a közös gazdálkodás közötti választás lehetőségként fennállhatott – még akkor is, ha a politikailag támogatott természetesen a kollektív, termelőszövetkezeti

gazdálkodás volt. A *Körhinta* drámájának értelmezéséhez ez azért nagyon fontos, mert Mari apjának ragaszkodása a földtulajdonhoz és a hagyományos paraszti értékrendhez egyszerre bír politikai értékkel és érzelmi motivációval (a szülői, családi örökség és a paraszti gazdálkodása hagyománya). Mari szerelme, Máté pedig az „újat” képviseli (termelőszövetkezeti gazdálkodás, az ígéretes jövő felé forduló figyelem). Mari döntéshelyzete és a családi konfliktus tehát egyszerre egyéni-érzelmi nemzedéki dráma és a valós társadalmi viszonyokat is érzékeltető dilemma.

- A *Körhinta* természetesen már a tökéletes szereplőválasztás okán is emblemikus alkotása a magyar filmtörténetben. A két, egymással rivalizáló fiatal szerepében Soós Imre és Szirtes Ádám (mindketten paraszti származásúak, az 1945 utáni új magyar filmgyártás emblemikus színészei) saját, korábbi híres alakításaik (Szirtes a *Talpalatnyi föld* hőse, Soós a *Ludas Matyi* címszereplője volt) is felidézhetők. A film igazi nagy felfedezése azonban természetesen Törőcsik Mari volt. Akkoriban nem volt jellemző, hogy fiatal főiskolás hallgatók játékfilmes főszerepet kapjanak. Fábri nagyon sokáig kereste a megfelelő színészt a naiv, tiszta tekintetű parasztlány, Mari szerepére, míg egy főiskolai tanár fel nem hívta a figyelmét egy ifjú hallgatóra.
- A szegény sorból származó Törőcsik Mari az osztálytársaitól kapott ruhákban, cipőben és sminkben ment el az első megbeszélésre Fábrihoz, „ajtónyitáskor kezicsókolommal köszönt, a szobában a karosszék szélére ült le, nagyon ideiglenesen, mint aki szükség esetén futni, vagy ha azt mondják, elég volt, akkor azonnal, akadálytalanul mehessen” – emlékezett az első találkozásra a rendező, amiről a színésznőnek egészen más ragadt meg a memóriájában. „Arra emlékszem, hogy zavarban voltam. Az osztálytársnőim ugyanis lilára festették az ajkamat, ami egy adott pillanattól fogva szörnyen idegesített. Az járt a fejemben, hogy talán mégsem így kellene kinézniem, hanem olyannak, amilyen vagyok.”
- A rendezőt a lila ajkú Törőcsik is meggyőzte, a többieket viszont csak a próbafelvétel. „A felvétel napján még semmit sem lehetett tudni, csak azt, hogy van néhány esélyes. Ő köztük volt. A vászonnál már ordított, hogy ő az egyetlen, igazán lehetséges Pataki Mari. Hamvassága, őszintesége, hiteles népisége mindenkinél igazabb volt” – idézte fel az első benyomásokat Fábri, aki szerint Törőcsik a forgatáson olyan fegyelmezetten és koncentráltan dolgozott, mint egy kis katona.

„Törékeny alkatát meghazudtolva fáradhatatlan volt. Reggeltől estig. Ha kellett, estétől reggelig. Arcának, szemének kifejező ereje már az első napokban nőttön-nőtt. Ki ne emlékezne – ha látta valaha a *Körhintát* – a kukoricamorzsolás estéjén Pataki Mari fáradt csüggedésére, ahogy a neki szánt sorson töpreng, a kukoricát, korán megvénült anyja arcát nézi, s hallgatja a szobából apja alkudozását leendő vejével? És a változást – mintha a nap sütné ki – amikor Bíró Máté betoppan? Ezek voltak az első forgatási napok. A kifejezőerő gazdagságán elcsodálkozik ma is a néző. Mi lehetett ebben a kislányban? Mi tette képessé erre az érzékenységre?”

- Törőcsik Mari így emlékszik a forgatásra: „Ne tévedjünk: én ott még nem vagyok színésznő. Semmit sem tudtam a szakmáról. Nekem ott csak a tehetségem és az érzékenységem működött. Fábri úgy dolgozott velem, mint egy gyerekszínésszel. Elmagyarázta, mit kér, és én azt pontosan éreztem. [...] Én a *Körhintában* pontos voltam, de tökéletesen önmagamot adtam. Máshoz ugyanis nem voltak eszközeim.”
- „Nevetni kellett hosszú percekig, és az egészet egyben vették fel. Van, aki ezt tudja... Nekem akkor nem ment. Sem a sírás, sem a nevetés. Nem tudom, miért. De Soós Imre, aki zseniális színész volt, ő is csak úgy tudott hahotázni, hogy közben csiklandozták.” - Fábri, aki egyébként a kifinomult, intelligens színészvezetés mestere volt, nyersebb eszközökhöz volt kénytelen folyamodni. Ha sírnia kellett, megbántották Törőcsiket, ha nevetni, akkor azt kiabálták neki: „Nyeríts, Mari!” Ez valamilyen oknál fogva mindig működött a forgatáson.
- Törőcsik a filmet 3000 forintért, vagy ahogy ő fogalmazott, másfél pár cipő áráért csinálta, de a sikert nem lehetett pénzben mérni: elmondása szerint olyan csúcokra repítette a *Körhintát*, ami a többi színésznő számára elérhetetlen volt akkoriban.

- **A film két kulcsjelenete** dramaturgiai és vizuális értelemben egyaránt a két bravúros, több perces nagymontázs. Az első a cselekmény elején a vásári jelenet, annak kulminációs pontjával, a körhintával. Ez igazi operatőri bravúr volt. Hegyi Barnabás operatőr maga is a körhintán ülve, kézből fényképezte a szerelmes fiatalok kettősét. Ilyen megoldást (rugalmasság, kézi kamera, a nézőpontnak ez a megválasztása) magyar filmben korábban nem alkalmaztak. A második pedig a

cselekmény csúcsa, a konfliktusok kiélesedő, kipattanó pontja a csárdás a lakodalomban, ahol Mari nem a neki kiszemelt vőlegénnyel, hanem szerelmével, Mátéval táncol. Ez utóbbi jelenet szintén operatóri bravúrmunka, amely a fiatalság szédületének, lázadásának, dacának állít kitörölhetetlen emléket. Hegyi Barnabás úgy rögzítette a szédítő csárdást, hogy hozzákötözte magát a színészekhez. A két nagyjelenet közötti kapcsolat egyértelmű. Mindkettő a szerelem extázisát mutatja meg, azt, ahogy két, egymást szerető és egymásra figyelő fiatalra zárul a világ. Ők egymás felé és csakis egymás felé fordulnak – minden és mindenki más hozzájuk képest kívül, másik térben van. Vizuálisan a körhinta és a csárdás egyaránt ezt mutatja meg és képezi le térben és képi dinamikában. Nem véletlenül a speciális körmozgás az alapja mindkét, hihetetlenül dinamikus és nem kevésbé dinamikus megmutatott jelenetnek. Az elsőben, a vásári mulatozás jelenetében fontos, hogy ez a szerelem fellobbanásának pillanata – az első nagy, közös élmény, a közös körhintázás. Ennek a szerelemnek a romantikáját és álomszerű idilljét hangsúlyozza a megelőző jelenet, amelyben Mari ábrándozva, a külvilágra nem figyelve ül az asztalnál. A kijózanító visszatérést a valóságba pedig egyfelől a hintamester csengetése (kizökkentő hang, melyet a mozgás lassulása követ) teszi egyértelművé – illetve a léggömb, melyet Mari apja erőszakkal leszakít a lány kezéről és a levegőbe enged. Ebben a blokkban tehát a szerelem felszabadultsága és álomszerűsége kerül kontrasztba a kijózanító valósággal. Mindez még markánsabb a másik jelenetben, a lakodalomban eljáró csárdás esetében. Itt mindenki előtt világos már a konfliktus, és hogy Mari szembeszögül apja akaratának. A körhinta jelenet középpontjában a lány állt, a legtöbb képen őt láttuk, és csak néhány snitt erejéig láttuk Mátét is, illetve a két fiatal összekapaszkodását a körhintán. A csárdás jelenetben mindvégig együtt látjuk mindkettőjüket: fizikailag is összekapcsolódva. Vizuálisan itt még erősebb a körköröség motívuma, az elválaszthatatlan szerelmesek, az őket összetartó centrifugális erő – és az őket a külvilágtól távol tartó centripetális erő kettőssége.

- A táncszekvenciában dinamikus és statikus plánok, rövidebb és hosszabb snitek, szemmagasságból vett és extrém alacsony kameraállásból készült képek robbannak egymásnak, a hatást a párhuzamos és a metrikus montázs kombinálása mélyíti el. (Egyrészt váltogatva látjuk a táncoló párokat, illetve a szomszédos szobában ülő-beszélgető alakokat [párhuzamos montázs], másrészt a plánok hossza egyre rövidül a jelenetben [metrikus montázs]). A jelenet különlegessége – egyúttal

filmszerűségének kovásza –, hogy a figurák elemi erejű indulatait nem a szavak, hanem valóban a képek nyelvén, illetve a szereplők mozdulatain keresztül mutatja be.

- A *Körhinta* története az Alföldön játszódik. A tájnak és a környezetnek mindvégig nagyon nagy szerepe van a filmben. A szerelmesek sorsának rosszra fordulásával párhuzamosan lesz egyre komorabb az ég és a környezet is. Mari és Máté sétája a sárban jellemző részlet, amikor a szerelmesek beleragadnak a latyakos, eső áztatta földbe. A szerelem felszabadító, csókban összeforró erejének kettőssége drámai hatású ebben a jelenetben.

- Fábri Zoltán alkotását az 1956-os cannes-i filmfesztiválon Arany Pálmára jelölték. Ováció és állótaps fogadta az 1956-os cannes-i fesztiválon, ahol a közönség annyira fellelkesült, hogy a vetítés után feltörte a magyar delegáció standját, és szétkapkodta a filmhez készült sajtófotókat. A korabeli szokásokra és a politikai rendre jellemző, hogy a *Körhinta* Cannes-i premierjére egyik főszereplőt sem engedték ki (Törőcsiket túl fiatalnak, Soóst túl renitensnek tartották). Díjat ugyan nem kapott a *Körhinta* (ezt Fábri élete végéig nem tudta kiheverni), de azt elérte, hogy jó pár évvel az *Emberek a havason* (1941) és a *Valahol Európában* (1948) után Magyarország visszakerüljön a világ filmes térképére. Sokan egy új nemzeti filmművészet születését, a magyar film akkori csúcsteljesítményét látták a *Körhintában*, amit csak tíz évvel később tudott felülmúlni Jancsó Miklós a *Szegénylegényekkel*. A francia lapok Cannes-ban Soóst a magyar Gerarde Philipe-ként emlegették, de egy akkor még nagyon fiatal francia filmkritikus, bizonyos François Truffaut inkább Törőcsikről beszélt. A zsűrivel szemben saját rangsort készített, s film mellett a húszéves elsőfilmesnek adta volna a legjobb női alakításért járó Arany Pálmát. A színésznő húsz évvel később, *A Dérnyé, hol van?* című filmben kapta meg ezt a díjat (1976).

- Az 1956-os verseny után hat évtizeddel a *Körhinta* visszatér Cannes-ba. A 70. jubileumi Cannes-i Filmfesztivál közönsége a Cannes Classics szekcióban láthatja a magyar film nyelvét látványosan megújító filmet.

- Törőcsik Mari szerint az egyik legnagyobb dicséretet Hegyi Barnabás, a *Körhinta* operatőre mondta neki: „Te, Mari, szerintem én minden magyar színésznőt fotografáltam, de szerintem a világon sincs ilyen kis szemű színésznő, mint te vagy. De belenézek a kamerába, és ilyen szemet nem tudom, láttam-e még az életemben.”
- Törőcsik Mari Soós Imrére így emlékezik: „Még az igazán jó színészek is csak tehetségesek a pálya kezdetén, nagygyá saját életük, tapasztalataik tették őket. Egyetlen csodálatos kivételt ismertem, Soós Imrét, aki azonnal, az első pillanatban tudott mindent.”
- 1968-ban a Magyar Filmművészek Szövetsége bevásárolta a tizenkét legjobb magyar film közé (Budapesti tizenkettő), 2000-ben bekerült az Új Budapesti Tizenkettőbe, 2012-ben pedig felvették a Magyar Művészeti Akadémia tagjai által kiválasztott legjobb 53 magyar alkotás listájára is.
- A 2017 januárjától a Filmalap igazgatóságaként működő, 60 éves Magyar Nemzeti Filmarchívum a *Körhinta* restaurálásával kezdte meg a magyar filmörökség hosszú távú restaurálási programját. Az ötvenes évek közepén a magyar film újjászületését jelző 'Körhinta' legteljesebb verzióját az eredeti kameranegatívából és két további filmanyagból állították össze a Filmarchívum filmtörténész-restaurátorai a közelmúltban. A Filmlabor szakemberei így a film lehető legteljesebb és technikailag legjobb változatát szkennelhetők be 4K felbontásban. Majd a korszerű digitális restaurálás során észrevétlenül javították a súlyos sérüléseket, s egytől egyig beillesztették a hiányzó kockákat is, és visszaállították a film eredeti fényvilágát. A restaurálási munkálatok a Magyar Filmlaborban zajlottak négy hónap alatt. https://youtu.be/FtIWEm7_4Mw
- Korabeli filmhíradós részletek is fennmaradtak: „Sok ezer filmszalag őrzi egy évtized értékes filmalkotásait. Tíz éves jubileumát ünnepli az államosított magyar filmgyártás. A külföldi elismerések, oklevelek az új magyar filmművészet sikereiről beszélnek. (...) Szívünkhöz nőtt a Körhinta fiatal szerelmespárja is és még sok szép film emléke él bennünk.” <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=14578>

Korabeli kritikák:

- „Egy magyar szerelmi történet a legszebb valamennyi tegnapig bemutatott film közül. A film, mely eddig méltán a legnagyobb sikert aratta, a délután bemutatott *Körhinta*. Az egyszerű szerelmi történetet a szociális vita néhány gondolata ugyan kissé elnehezíti, de ennek ellenére friss, könnyed, gyöngéd, finom érzésű... Fábri Zoltán, a rendező valóban tavaszi bájú mesterművet alkotott olyan szövegkönyvből, amelyben tulajdonképpen semmi meglepő fordulat nincs. Parasztok, kisbirtokosok közt játszódik le egy magyar faluban. Ennyi az egész. De hogy milyen szeretettel rajzolta meg a film rendezője a főszereplő kedves alakját, azt nem könnyű szavakban érzékeltetni.” (*Il Messaggero*, 1956. április 26. Róma.)
- „Különösen szépek egyes jelenetek: a falusi vásár, a két fiatal tánca Mária barátnőjének lakodalmán stb. De a rendező nem alkothatott volna ily szép filmet, ha nem találja meg Törőcsik Mariban az eszményi tolmácsot, egy olyan színésznőt, akinek előadó képessége és átérzése olyan gazdag, mint amilyen sokat ígérő a fiatalsága.” (*Avanti*, 1956. Róma.)

- „Megindító és művészien igaz ez a szerelmi történet, a győzedelmeskedő szerelem egyszerű, tiszta története. A cselekmény falusi légkörben játszódik és érzelmeinek művészi tisztaságával meglepett minket, annyi kolhozdráma után. A film rendezése egyébként kitűnő. És a falusi bálról szóló rész úgy marad emlékezetünkben, mint a legmagasabb művészet, amit filmen alkottak. Fogadunk, hogy a zsűri szóba fogja hozni a *Körhintát*.” (*Le Monde*, 1956. Párizs.)
- „Az emberi megfigyelés módja a magyar *Körhinta* című filmben rendkívül nagy érzékenységre vall. Ez a kissé könnyű fajsúlyú cím nem készíti elő az embert a fiatal parasztfiú és parasztlány egyszerű szerelmi történetének mély líraiságára. Fábri Zoltán rendezésében még árnyalata sincs az üres képmutatásnak: a mese falusi környezetétől szándékosan távol tart mindent, ami pittoreszk, a tájak szürkék, sőt melankolikusak; a parasztok realisztikusak és szenvedélyesek. Az arcok egészen kivételes elmélyültséget és mély érzelmeket fejeznek ki. Még egy kimagasló magyar filmet mutattak be, egy fiatal magyar rendező filmjét, a *Szakadékot* (a film nem vesz részt a versenyben). Ez a film megerősíti azt a *Körhinta* alapján nyert benyomást, hogy Magyarországon új nemzeti filmművészet van keletkezőben, s ettől még nagy alkotások várhatók.” (*Times*, 1956. május 4. London.)

- „A *Körhinta* lírikus-drámai rendezői stílusa a filmművészetben semmi újnak nem mondható. Fábri ebben csupán merít a szovjet film néma kora legnagyobb alkotásainak hagyományaiból, különösen Eisenstein, Pudovkin és Dovzszenko műveiből. Egyik-másik jelenetben egyenesen meglátszanak a közvetlen hatások (költői visszatekintés – Dovzszenko, kifejező részletek a cselekményen kívül a kocsmában – Pudovkin), de Fábri nem utánoz, hanem kifejleszt és újjáalkot valamit, amit a filmben az utóbbi években jogtalanul mellőztek. Emellett még nem biztos, mindenütt, tapogatózik a lehetőségek után, kísérletezik.” (**Jar. Bocek, Kino, 1956. 19. sz. Varsó.**)
- „Mivel gyorsan követelünk jó és igaz filmeket az ifjúság életéről, sok olyan filmet szeretnénk látni, mint ez a *Körhinta*. Ez a film egy olyan országból jutott el hozzánk, ahol a filmművészet most van teljes kialakulásában, de ahol a még korlátolt eszközök nem akadályozták meg egy mestermű alkotását.” (**Samuel Lachize, L'Humanité, 1956. okt. 3. Párizs.**)

- „A siker a rendezés intelligens és érző voltának köszönhető, amely a rendező egész kivételes temperamentumát árulja el. Fábri Zoltán még forgatókönyve társadalmi szempontjai iránt is érdeklődést tud bennünk kelteni a részletek állandó valószerű volta által, amely sohasem válik konvencionális realizmussá. A magyar vidéket a föld ragacos vastagságában mutatja be, úgy tapad ez a képekhez, mint a parasztok csizmáihoz; pontos elképzelésünk van a falu munkájáról és napjairól. De a társadalmi és földrajzi kereten belül Fábri Zoltán örök emberi témákhoz nyúl és ellenállhatatlan költészettel kelti őket életre. A szerelmet és az ifjúságot, az életörömet és a boldogság utáni vágyat, a nemzedékek konfliktusát mindenkor üdeséggel és őszinteséggel, némelykor nagy lendülettel érzékelteti velünk, mint például a falusi búcsú és a bál jelenetsorában, amelyek jogosulttá teszik a film címét. Juan Bardem után íme megismertük Fábri Zoltánt, egy új, fiatal nemzetközi színvonalú, európai rendezőt.” (**André Bazin, Le Parisien, 1956. október 5. Párizs.**)
- „Fábri Zoltán kétségtelenül egyike az új nemzedék nagy filmművészeinek.” (**Robert Lechene, L'Humanité Dimanche, 1956. október 7. Párizs.**)

- „A filmművész gyors vonásokkal dolgozik, anélkül, hogy egyik részletnél jobban elidőzne, mint a másikonál és mégis képesnek bizonyul arra, hogy egy-egy titkos utalással mélyen megghasson bennünket. A főszereplők egyébként keveset beszélnek. Az elbeszélés, az ábrázolás lényegében vizuális. Fábri Zoltánnak elvitathatatlan leírótehetsége van. A falusi búcsú, a tánc, amelynek során az, akinek szerelme erősebb, kiüti a nyeregből versenytársát egy cigányzenekar ellenállhatatlan ritmusára, a férfi a férfihoz szól, durva, de nemes szavakkal... mindezt Fábri Zoltán sallangmentesen, az őszinte és igaz egyszerűség hangján mondja el. És elérkezik az a pillanat, amikor ez az egyszerűség eléri az ékesszólást. Tökéletesek a szereplők. Különösen ki kell emelni a megható és szép Törőcsik Marit. Kellemes egyszer a művészet és tiszta költészet nyomait találni egy filmben, amely abból a világból jött, amelyben a filmművészet olyan rossz szokásokat vett fel.” (*Louis Chauvet, Le Figaro, 1956. október 6-7. Párizs.*)
- „Antonin Liehm, a filmújságíróknak a rádióban megtartott ankétján azt mondta, hogy a *Körhinta* Eisenstein, a film halhatatlan mesterének műveire emlékezteti. Nem akarok szavakon vagy összehasonlításokon vitatkozni. Lehet, hogy másvalakit másra emlékeztet, lehet, hogy egy másik nagymester művére. A fő dolog szerintem az, hogy a *Körhinta* bebizonyította a tiszta filmköltészet, tisztára realista költészet érvényességét, és hogy ebben a *Talpalatnyi földhöz*, a legjobb magyar hagyományhoz kapcsolódik. Nálunk ma a filmekkel kapcsolatban gyakran beszélnek az olasz neorealizmus példájáról. Egy bizonyos, hogy a magyar filmművészek tudtak tanulni a legjobból, amit a neorealista iskolában találtak. A *Körhinta* viszont azt bizonyítja, hogy saját útjukon járnak, mert a *Körhinta* kifejezetten nemzeti film, magyar.” (*Jan Kliment. Film a Doba, 1956. 7. sz. Prága.*)

A film plakátja

**FILMBEMUTATÓ UTÁNI FOTÓ A KÉT FŐSZEREPLŐRŐL,
TÖRŐCSIK MARIRÓL ÉS SOÓS IMRÉRŐL**

ÖTLETEK A FILM ÉRTELMEZÉSÉHEZ

Beszélgetést segítő témakörök

Témajavaslatok:

- Fábri Zoltán élete, munkássága
- Törőcsik Mari élete, munkássága
- Soós Imre élete, munkássága
- *A Körhinta* című film bemutatása
- Az 1950-es évek magyar filmjei
- Történelmi háttér: A Nagy Imre korszak

Gondolatok, tippek a beszélgetés elindításához a film előtt:

- Bevezetőként beszélgethetünk Fábri Zoltán életéről, rendezői munkásságáról.
- Milyen Fábri Zoltán filmeket ismernek?
- Bevezetőként beszélgethetünk Törőcsik Mari életéről, színészi pályafutásáról.
- Milyen Törőcsik Mari filmeket ismernek? Melyek a kedvenceik és miért?
- Bevezetőként beszélgethetünk Soós Imre életéről, színészi pályafutásáról.
- Bemutathatjuk a filmben közreműködő alkotókat, színészeket.
- Beszélgethetünk az 1950-es évek magyar filmjeiről, rendezőiről, a korszakra jellemző témákról.
- Soroljanak fel az 1950-es években készült filmeket, nevezzék meg a műfajukat!
- Milyen magyar szerelmes filmeket ismernek?
- Mit tud a Nagy Imre korszakról, politikai berendezkedéséről, gazdaságáról, kultúrájáról?

Beszélgetés a film után:

A film levetítése után megoszthatunk a közönséggel kulisszatitkokat, érdekességeket, a korabeli kritikai fogadtatást. A levezető beszélgetéshez megadtunk néhány kiinduló kérdést, de természetesen ezektől el lehet térni, a jelenlévők érdeklődésének megfelelően:

- Milyen érzéseket váltott ki a film? Milyen gondolataik támadtak a vetítés közben?
- Kik, mely karakterek között zajlik az ideológia és személyes harc a filmben? Mely karakterek képviselik a múlt és a paraszti gazdálkodást valamint a jövő és a termelőszövetkezeti gazdálkodás értékrendjét?
- Milyen jellemfejlődéseket lehet felfedezni a filmben?
- Milyen érzelmeket fejeznek ki a körhintás és a táncos jelenetek?
- Milyen filmes eszközökkel érzékeltetik ezeket az érzelmeket az alkotók? Figyeljük meg a körkörös mozgások érzelmi és hangulatteremtő szerepét!

Történelmi háttér

Magyar film az 50-es években

Az ötvenes évek első felének magyar filmgyártása a politika és ideológiai vezetés irányítása alatt állt. Az 1948-49-es államosítás óta a filmipar minden területe központosított rendszerben működött, a központi vezetés írta elő, mely témákról kell filmet készíteni (az ipari termelés növelése, a mezőgazdaság szocialista átszervezése, az ellenséges szabotázsakciók leleplezése stb.), és az ideológiailag megfelelő film garanciájának a tökéletesen megírt forgatókönyvet tartották. Emiatt a forgatókönyveket több lépcsőben megvitatták, átírták, és a politikailag megbízhatónak tartott, a filmművészeti főiskolán frissen végzett fiatal rendezők rendezés helyett dramaturgiai feladatot kaptak. Az ötvenes évek első felének filmjeit nagyrészt azok a tapasztalt rendezők készítették, akik a harmincas-negyvenes években kezdték pályájukat (például **Bán Frigyes, Keleti Márton, Gertler Viktor**), s bár a politikailag megbízhatatlannak számítottak, szakmai tudásuk alkalmassá tette őket a jól megírt forgatókönyvek „filmre vitelére”. Az ötvenes évek első felének filmjeire a **párt központi ideológiai elveinek megjelenítése** a jellemző. Ilyenek voltak például a „**termelési filmek**”, melyekben a szocialista gazdaság közegében, munkavégzés közben láthatók a hősök, és a filmek üzenete a megfelelő munkamorál elsajátítására vagy a munkaversenyekben való részvételre serkent (***Első fecskék, Ütközet békében, Tűzkeresztység***). Szintén termelési közegben játszódnak a „**szabotázsfilmek**”, melyekben a lelkes munkavégzés következtében folyamatosan növekvő termelést egy régi rendszerből ottmaradt reakciós (általában mérnök- vagy értelmiségi figura), vagy egy munkások közé beépült nyugati ügynök próbálja megghiúsítani. Míg az első szabotázsakció általában sikerrel jár, addig a további merényleteket a kitartó nyomozásnak és a párt mindentudásának köszönhetően sikerül megakadályozni (***Teljes gőzzel, Becsület és dicsőség, Civil a pályán***). Mindkét filmtípus alapvetően hagyományos filmműfajokra épít, a termelési film gyakran ideológiai üzenetet közvetítő vígjáték vagy zenés vígjáték, míg a szabotázsfilm a bűnügyi történetek elbeszélésének konvencióit használja. A szórakoztatás feladatát emellett ekkor a **kosztümös életrajzi filmek** töltik be, ezek általában olyan korban játszódnak, amelynek forradalmi szellemiségével a kultúrpolitikai vezetés párhuzamot vél felfedezni (***Föltámadott a tenger***: 1848–49-es forradalom és szabadságharc; ***Erkel, Déryné***: reformkor, ***Rákóczi hadnagya***: Rákóczi-szabadságharc).

Az 1953-ban elinduló lassú demokratizálódás a filmszakmában is érezteti hatását: a forgatókönyv veszít fontosságából, nagyobb szerepet kap az igényes rendezés, és néhány fiatal alkotó is lehetőséget kap a rendezésre (**Makk Károly, Herskó János**). Az 1953 és 56 között készült filmekben a politika némileg enyhülő befolyása érződik, az eddigi vígjátéki sémákat használó termelési filmek helyét **valódi vígjátékok** veszik át, amelyekben már csak mellékes motívum a termelési helyzet vagy a szabotázs (***Állami áruház, 2 x 2 néha öt***). A szabotázsfilmet pedig felváltja a **katasztrófafilm**, ahol a meglehetősen valószerűtlen nyugati szabotázs helyett a valószerűbb emberi mulasztás vagy természeti csapás váltja ki azt a helyzetet, mely összefogást követel meg a közösségtől (***Életjel, Simon Menyhért születése***). Ebben az időszakban már megjelenik a filmekben a **kortárs viszonyokat bíráló társadalomkritika**, amely hol a jelen társadalmával párhuzamokat mutató parabola révén (***Csodacsatár, Eltűszentett birodalom, Nagyrozsdási eset***), hol szókimondó társadalmi drámával (***Keserű igazság***) vagy keserű vígjátékkal (***Két emelet boldogság, Mese a 12 találatról***) jeleníti meg a szocialista társadalom visszasságait.

Az 1954 és 56 közötti időszak ugyanakkor a **magyar filmművészet megszületésének ideje**, ekkor készülnek az első művészi igényű alkotások, melyek megalapozzák a magyar film hatvanas évekbeli újjászületését. A kor két legfontosabb művészi tendenciája **Fábri Zoltán és Máriaassy Félix** nevéhez fűződik. **Fábri Zoltán** filmjei egyfajta drámai-expresszionista stílust honosítottak meg, melyeknek hősei szélsőséges helyzetekben alapvető erkölcsi kérdésekkel szembesülnek. Fábri a precízen kidolgozott történeteket erős drámaisággal jeleníti meg, s ennek elérésében fontos szerepet játszik a montázs-szerkesztés. Első filmjeiben (***Életjel, Körhinta***) még csak az erőteljes drámai ábrázolásmód vetíti előre a későbbi filmjeinek sajátosságait, ám a ***Hannibál tanár úrtól*** kezdve megjelenik a Fábrira jellemző téma is: a kisember kiszolgáltatottsága a hatalomnak, és a konfliktusukból származó döntéshelyzetek erkölcsi kérdései. **Máriaassy Félix** munkái ezzel szemben egyfajta lírai-realista vonulatot képviselnek a magyar filmben, munkáin egyaránt érezhető a francia lírai realizmus és az olasz neorealizmus megkésett hatása. Az erősen realista stílusban ábrázolt, Budapest

ostroma idején zajló tragikus szerelmi történetet bemutató **Budapesti tavasz** után figyelme a fővárosi munkáskerületek jellegzetes figurái felé fordult, akiknek hétköznapijait aprólékos részletességgel, hitelesen bemutatott közegük segítségével jeleníti meg (**Egy pikoló világos, Külvárosi legenda**). Az évtized harmadik nagy alkotója **Makk Károly**, az ő munkái azonban nem sorolhatóak egységes tematikus vagy stílus-kategóriába. Az ötvenes években készült filmjei műfaji és stílári sokszínűségét reprezentálják: első filmje irodalmi mű alapján készült kosztümös vígjáték (**Liliomfi**), majd készít társadalomkritikus parabolát (**A 9-es kórterem**), kortárs tematikájú szatirikus vígjátékot (**Mese a 12 találatról**), de a paraszti világot expresszionista módon megjelenítő, komor társadalmi drámát is (**Ház a sziklák alatt**).

Az 1956-os forradalmat követő megtorlás a filmszakmában is érezteti hatását, ismét erősödött a központi ellenőrzés, néhány filmet betiltottak vagy levettek a mozik műsoráról, a központosított filmipar decentralizálását leállították. Az átszervezés felszíni maradt: a filmgyárakat átnevezték (a Magyar Filmgyártó Nemzeti Vállalat ismét Hunnia Filmstúdió, a Híradó és Dokumentumfilm Vállalat pedig Budapest Filmstúdió lett), és formailag a Budapest Filmstúdió is engedélyt kapott játékfilmek gyártására. Ekkor anyagi háttere, technikai bázisa és szakembergárdája ehhez még nem volt elegendő, azonban fiatal alkotók pályakezdését (például **Jancsó Miklósét: A harangok Rómába mennek**) lehetővé tette.

Az évtized végén az ismét erősödő ideológiai befolyás miatt az alkotók tartózkodtak a kortárs témáktól és háttérbe szorultak a társadalomkritikus filmek. A korszak filmjeinek többsége a két háború közötti Magyarországon játszódott, ezek jó része **irodalmi adaptáció** volt, mely a színvonalas magyar irodalom filmre vitelét tűzte ki célul (**Kosztolányi Dezső, Tatay Sándor, Mikszáth Kálmán, Gelléri Andor Endre, Sarkadi Imre művei**). Ezek a filmek a kisemberek, parasztok, cselédek hétköznapijait mutatják be aprólékos részletességgel – e visszafogott, realista ábrázolásmód előzményeit **Szöts István és Máriássy Félix** filmjeiben fedezhetjük fel. Az ötvenes évek végén a napi politikum helyett egy időre a társadalmi közeg aprólékos ábrázolása került az előtérbe, s ez csak a politikai enyhülés után, a hatvanas évek elején fog megváltozni egy újabb filmes generáció pályára lépésével.

Nagy Imre-korszak

Rákosi politikája 1953-ra az erőltetett iparosításnak és a mezőgazdaság kollektivizálásának, valamint a társadalommal szembeni terrorisztikus fellépésnek köszönhetően teljes csődbe jutott. Az egyének magánszférájának lépten-nyomon való megsértése és az életszínvonal süllyedése következtében a rendszer valósággal hadiállapotban állt a társadalommal. Sztálin 1953 márciusában bekövetkezett halála után a szovjet vezetés érzékelte, hogy birodalma periferiáin az alárendelt államokban a feszültség már közvetlenül fenyegeti a rendszer stabilitását, és ezzel végső soron a Szovjetunió biztonsági érdekeit. Moszkvába számos csatornán keresztül érkeztek viszonylag pontos adatok a magyarországi viszonyokról. A feszültségekre utaló jelentéseket összegezték, és erre alapozva új politikát írtak elő a magyar pártvezetésnek is. A szovjetek meghatározták, hogy az új politikai irányvonal végrehajtását egy Nagy Imre vezette kormánynak kell vállalnia. A szovjet vezetők a kiszemelt kormányfőtől a rendszer stabilitása szempontjából szükséges változtatásokat várták, és természetesen nem a rendszer alapjainak megkérdőjelezését. Nagy Imre ekkor maga is úgy gondolta, hogy az ő feladata a rákosista politika torzulásainak kijavítása, és ez által éppen a rendszer megerősítése. Lehetségesnek tartotta egy sajátos magyar szocialista modell kialakítását, amely alapjaiban továbbra is a marxizmusra hivatkozó szovjet berendezkedésre hasonlítana, de megfelelné a hazai társadalom adottságainak.

1953 július elejétől az új miniszterelnöknek az eredetileg Moszkvából meghatározott, de általa őszintén helyeselt irányvonalat úgy kellett megvalósítania, hogy Rákosi és a pártvezetés jelentős része ellenezte azt, illetve a pártapparátus nagyobbik része is inkább az első titkárt követte. Nagy Imre miniszterelnökként először is lefékezte a mezőgazdaság kollektivizálását, és enyhítette a parasztságot sújtó beszolgáltatási rendszert, valamint megteremtette a termelészövetkezetekből való kilépés lehetőségét. A rendelkezésre álló források egy részét a nehézipari beruházásokról átirányították a fogyasztási célokat szolgáló beruházásokra. Az életszínvonal javítását szolgálta, hogy a béreket némileg emelték, bizonyos létszükségleti cikkek, illetve élelmiszerek árát pedig leszállították. Az új kormány az egyházakkal szemben is valamivel enyhébb politikát folytatott, újra lehetett hittankönyveket kiadni, újra megengedték, hogy a kórházakba bejárhassanak papok a betegek lelki gondozása céljából. Nagy Imre kormányának legfontosabb intézkedése mindezen túl egy széles körű – de nem mindenre kiterjedő – amnesztia végrehajtása volt, a

kitelepítések és az internálás megszüntetése, illetve az ÁVH és az államapparátus alsóbb szintjei tevékenységének korábbiakhoz képest történt visszafogása. Ezzel megszűnt a társadalom jelentős részének, különösen a falusiaknak az állandó rendszeres zaklatása, fenyegetése. Az amnesztia összességében több mint háromnegyed millió embert érintett. Ez egyben azt is jelzi, hogy milyen kiterjedt volt addig az állampolgárokra nehezedő hatósági, rendőri nyomás, hiszen az nem csupán egyéneket, de velük együtt családjukat is sújtotta.

Nagy Imre gazdasági és politikai törekvései, bár ezt eleinte maga sem látta, megkérdőjelezték az egész államszocialista rendszert, és nem csak annak szigorú sztálinista változatát. 1954. május 5-én Moszkvában megkezdődtek a legfelső szintű szovjet-magyar tárgyalások. Ezek során bírálattal éltek mind a korábbi időszak kritikáját „túlhajtó” Nagy Imre, mind az új szakasz politikájával szembe fordult Rákosi Mátyással szemben. A szovjet vezetés szorgalmazta a kommunisták elleni konstruált perek felülvizsgálatát, amit Nagy Imre meg is kezdett. Ekkor szabadultak ki az elítélt kommunisták, például Kádár János. A miniszterelnök a Rákosival való harcban szövetségesek nélkül állt, a pártvezetés nagyobb része ellenséges volt vele szemben, a pártvezetés körein kívül pedig ekkoriban még nem rendelkezett kapcsolatokkal. Nagy és Rákosi küzdelme nagyrészt a színpadok mögötti intrika formájában zajlott, hiszen a rendszer logikája nem engedte meg a nyilvános politikai vitát. Rákosi 1954 őszén Moszkvában „gyógykezelte” magát, eközben folyamatosan áskálódott Nagy Imre ellen, jobboldali elhajlással vádolva őt.

Nagy Imre kormányának rendelkezéseivel Rákosi és az őt támogató káderek különösen három kérdésben álltak szemben. A koncepciók perek felülvizsgálatában, a gazdaságpolitika módosításának mértékével és tempójával, valamint a magángazdálkodó parasztok és a városi kistulajdonosok terheinek mérséklésével. A szovjet vezetők újra Rákosi mellé álltak, és 1955 elején, az újra feszültebbé váló hidegháborús légkör nyomán elfogadták Nagy Imre leváltását. Ezzel együtt elveszítette egyetemi tanári és akadémiai állását is. Utódja a Rákosi emberének számító Hegedűs András lett. A sztálinista politikai győzelme azonban átmenetinek bizonyult, és az „új szakasz” időszaka nem múlt el nyomtalanul. A társadalom széles rétegei számára Nagy kormányfői tevékenysége reményt ébresztett, hogy további messzemenő változások következhetnek. Nagy Imre miniszterelnöki tevékenysége alatt a párthoz szorosan kötődő értelmiségi körökben ideológiai erjedés kezdődött, felülvizsgálták a sztálini rendszer iránti elkötelezettségüket. Mind többen kezdtek kritikusan viszonyulni a diktatúra megteremtésének Rákosi által vezetett politikájához. Sokuk számára ez személyes lelkiismereti problémává is vált, hiszen saját tevékenységüket is felül kellett vizsgálniuk, amellyel a megelőző években hozzájárultak a diktatúra működtetéséhez. Ezek az értelmiségi körök, újságírók, írók politikai értelemben nem voltak befolyásosak, mozgólódásuk mégis veszélyes volt a rendszer számára, mert hozzáféréssel rendelkeztek a pártállami nyilvánosság fórumaihoz. Nagy Imre bukása után ezeket a köröket pártellenzéknek nevezték.

A két éven át tartó miniszterelnöksége alatt született meg és bontakozott ki a sztálinista rendszert elutasító politikai és szellemi mozgalom, mely az 1956-os forradalom és szabadságharchoz vezetett. 1956. október 24-től november 12-ig ismét miniszterelnök a szovjet csapatok magyarországi megszállásáig (1956. november 4.). Miniszterelnöksége alatt megszűnt az egypártrendszer Magyarországon, visszaállt a '45-ös szabad választások alapján alakított demokratikus koalíciós rendszer, ami 1947-ben megszűnt. Az ő miniszterelnökségéhez fűződik, hogy a kormány Magyarországot semlegesnek nyilvánította (1956. november 2.). A Kádár-kormány bíróság elé állította. Halálra ítélték és kivégezték (1958. június 16.).

KVÍZ

1. Milyen történelmi időszakban játszódik a film?

- a. Az 1956-os forradalom utáni megtorlások időszakában
- b. 1953-ban, Nagy Imre miniszterelnöksége alatt
- c. 1929-ben, a nagy gazdasági világválság kezdetén

2. Mikor készült a film?

- a. 1955
- b. 1965
- c. 1975

3. Ki a film rendezője?

- a. Makk Károly
- b. Fábri Zoltán
- c. Szőts István

4. Ki alakítja Pataki Marit a filmben?

- a. Krencsey Marianne
- b. Szellay Alice
- c. Törőcsik Mari

5. Ki alakítja Bíró Mátét a filmben?

- a. Soós Imre
- b. Jávor Pál
- c. Latinovits Zoltán

6. Milyen ajándékot kap Mari Mátétól a körhintázás után a vásárban?

- a. Egy lufit
- b. Egy mézeskalács szívet
- c. Egy katicabogár medált

7. Milyen tervei vannak Pataki Istvánnak?

- a. Kilép a termelőszövetkezetből és a lányát Farkas Sándor nagygazdának adja
- b. Belép a termelőszövetkezetbe és a lányát Bíró Máténak adja
- c. Eladja az összes földjét és a lányát Suka Sándornak adja

8. Hol robban ki a legnagyobb konfliktus Bíró Máté és Farkas Sándor között?

- a. A vásárban a körhintánál
- b. A lakodalomban a csárdásnál
- c. A házban a kukoricafosztásnál

9. Hogyan hangzik az azóta szállóigévé vált körhintás mondat?

- a. „Repülünk Mari!”
- b. „Szárnyalunk Mari!”
- c. „Szálljunk fel Mari!”

10. Hol lett világszenzáció a film?

- a. Az Oscar díjátadón
- b. A Berlini Nemzetközi Filmfesztiválon
- c. A Cannes-i Filmfesztiválon

(Megoldókulcs: 1-b, 2-a, 3-b, 4-c, 5-a, 6-b, 7-a, 8-b, 9-a, 10-c)

Könyvek és egyéb dokumentumok

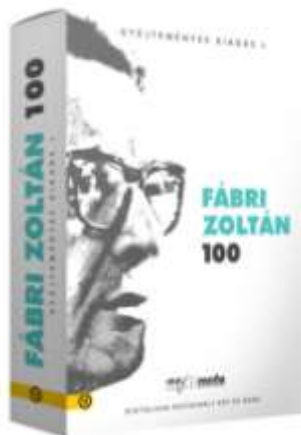
Körhinta (DVD)

„Íme a nagydíjas film, az én nagydíjasom... Fábri Zoltán csodálatos filmjének a hősnője érdemelte volna a legjobb női alakítás díját... azzal, ahogy táncolt, nevetett és sírt, frissességével, tisztaságával, spontaneitásával...” - írta az 1956-os cannes-i fesztiválon François Truffaut, az újhullám későbbi vezéralakja, és saját, képzeletbeli Arany Pálmáját a Körhintának ítélte. A magyar filmművészet szimbólumává vált alkotás egy Sarkadi Imre-elbeszélés alapján készült. A Nagy Imre kormány idején játszódó történetben a tévesztés csak keret ahhoz, hogy a rendező egy falusi Rómeó és Julia-történetben ábrázolhassa mindazt, amit szabadságról, boldogsághoz való jogról, évszázados hagyományokról és emberi kiszolgáltatottságról el akart mondani. (www.bookline.hu)

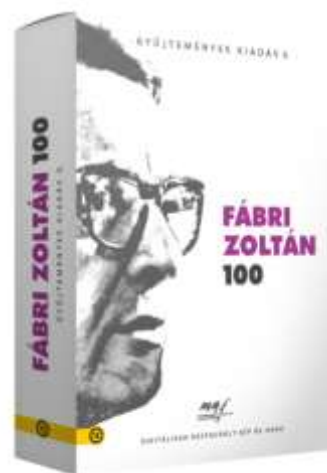
Fábri Zoltán 100 - Gyűjteményes kiadás I. – DVD

„Fábri Zoltán örök emberi témákhoz nyúl, és ellenállhatatlan költészettel kelti őket életre.” – mondta André Bazin. A születésének 100. évfordulója alkalmából megjelenő életmű-sorozat első kollekciója az 1955-61 között készült korai klasszikus Fábri-filmek teljeskörűen restaurált, kiemelkedő darabjait tartalmazza (Körhinta, Hannibál tanár úr, Édes Anna, Két félidő a pokolban) számos korabeli és frissen forgatott extra kíséretében. (www.bookline.hu)

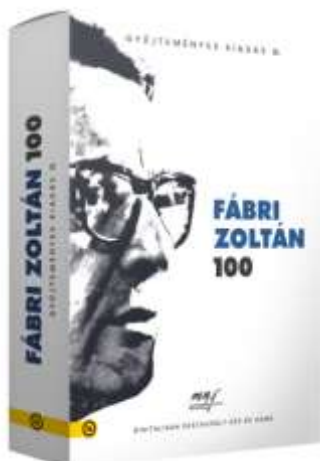
Fábri Zoltán 100 - Gyűjteményes kiadás II. – DVD

„Jobbára mindig ugyanarról akarok filmet csinálni. Az erőszak-szülte félelem embertipró, léleknyomorító hatásáról.” FÁBRI ZOLTÁN A születésének 100. évfordulójára megjelenő életmű-sorozat második kollekciója az 1959-1969 között készült, elsősorban modernista korszak filmjeit tartalmazza, 13 korabeli és frissen forgatott extra kíséretébe, kísérőfüzettel: Dúvad, Húsz óra, Utószezon, A Pál utcai fiúk, Isten hozta, őrnagy úr! (www.bookline.hu)

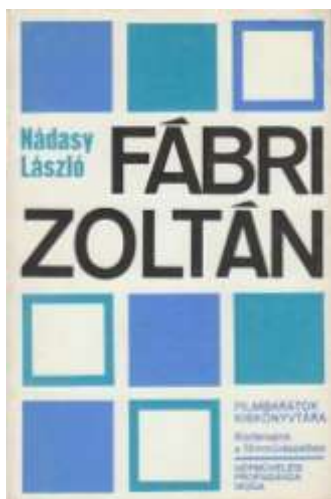
Fábri Zoltán 100 - Gyűjteményes kiadás III. – DVD

A Fábri Zoltán születésének 100. évfordulójára megjelenő életmű-sorozat harmadik kollekciója a hetvenes évek filmjeiből válogat, 6 lemezen, számos extra kíséretében, kísérőfüzettel: Hangyaboly, 141 perc A befejezetlen mondatból, Az ötödik pecsét, Magyarok, Fábrián Bálint találkozása Istennel, Extrák. (www.bookline.hu)

Barabás Klára: A történelem körhintáján. Fábri 100.

Egy termékeny életpálya számokban: 22 film, mintegy 60 színházi rendezés és díszletterv, 47 fennmaradt festmény, legalább 8 betiltott forgatókönyv - és 77 év. 2017. október 15-én lenne 100 éves Fábri Zoltán, a Körhinta, a Hannibál tanár úr, a Két félidő a pokolban, Az ötödik pecsét és sok más emlékeztető film rendezője. Filmjei az ember szabadságvágyáról, az erőszak elleni tiltakozás, a múlttal való szembenézés parancsáról szólnak. Ahogy ars poeticájában is megfogalmazta: „...annak érdekében próbálok filmeket csinálni, hogy az ember emberhez nem méltó megaláztatása, kiszolgáltatottsága ellen emeljek szót.” Ezek az üzenetek ma is legalább annyira aktuálisak és érvényesek, mint a művek születése idején. Fábri Zoltán a magyar és egyetemes filmművészet nagy formátumú alakja, legjobb alkotásai a huszadik század jelentős kordokumentumai. Napjainkra azonban mintha kissé feledésbe merült volna ez a páratlan életmű, de születése századik évfordulója kiváló alkalom arra, hogy mélységére és gazdagságára ismét rácsodálkozhasson az utókor. DVD-melléklet: 75 perc Fábri Zoltán filmrendezőről (MMA, 2014; rendező: Medgyesi Gabriella) (www.libri.hu)

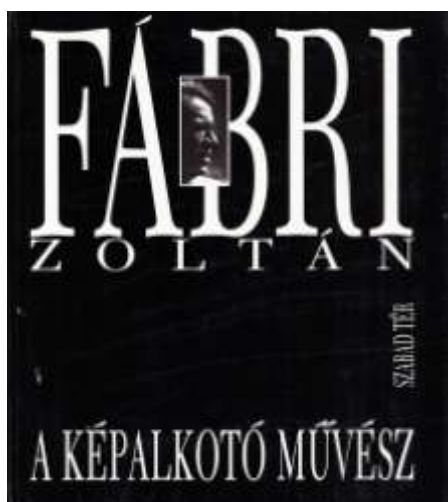
Nádasy László: Fábri Zoltán (Filmbarátok kiskönyvtára. Kortársaink a filmművészetben)

Kossuth-díjas magyar film- és színházi rendező, színész, díszlettervező, forgatókönyvíró, főiskolai tanár; festőművész, grafikus. (www.moly.hu)

Marx József: Fábri Zoltán. Fák és folyondárok, egy komoly filmrendező pályaképe

Fábri Zoltán, a magyar film egyik meghatározó személyisége 1952-ben készítette az első, 1983-ban utolsó filmjét, és egy évtizede, 1994-ben halt meg. Épp elég idő, hogy a hosszú pálya ellenére elfelejtsék, mint a magyar filmtörténet oly sok alkotóját, hiszen a film az újdonságok művészete. Szerencsére a Körhinta, a Hannibál tanár úr, a Húsz óra, A Pál utcai fiúk, a 141 perc a befejezetlen mondatból, a Magyarok rendezőjére nem ez a sors várt. Filmjei a nemzeti köztudat részét alkotják. Pályája azonban nemcsak saját, sokszor tragikusan szemlélt sorsára jellemző, hanem a magyar film emelkedő és ellapályosodó szakaszaira egyaránt. Marx József monográfiája ezért nemcsak egy filmrendezői pálya első teljes feldolgozását nyújtja, hanem az egyik „főszereplő” révén bevezet a magyar film legjelentősebb időszakának történeteibe. (www.libri.hu)

Nemeskürty István: Fábri Zoltán, a képalkotó művész

Nemeskürty István könyve Fábri Zoltánról és alkotásairól. (www.moly.hu)

Szenkovits Péter: A Jóisten tenyerén. Törőcsik Mari

A Törőcsik Mariról szóló írásaim gyűjteményét - második, bővített kiadását - tartja kezében az Olvasó. A kötetben megtalálható az általa jóváhagyott, az Ő függelékével kiegészített (furcsa vagy sem) nekrológja is. Törőcsik Mari kifogyhatatlan szeretet- és fénysugara 1980 óta adnak - közelebből is - meleget számomra. Minden idők legsikeresebb magyar s közép-európai színésznője 1955 - a Körhinta - óta szakadatlanul, fáradhatatlanul indította útjára előítélet- s gyűlöletmentesítő járatait. Bennünk. Értünk. Velünk. Egymáshoz. Muníciót ad, inspirál, életben tart, amíg filmek, archív színházi felvételek létezhetnek e golyóbison. A világmindenséget is be-behálózó Törőcsik Mari-expresszek védjegye egyszerű, tiszta: tudjunk szeretni. (www.libri.hu)

Szabó G. László: Körhintamenet. Beszédes könyv Törőcsik Mariról

A Kossuth-díjas színművésznő páratlanul őszinte vallomása pályájáról, sorsáról. A kötetben megszólalnak világhírű kortársai, akik Törőcsik Marihoz fűződő viszonyukról vallanak. A gazdagon illusztrált interjúkötetet a pályatársak (színészek, rendezők) megható vallomásai teszik még különlegesebbé. (www.libri.hu)

Földes Anna – Kőháti Zsolt: Törőcsik Mari – Film – színház – szerepek

A könyv, mely a Nemzet Színésze hetvenedik születésnapja alkalmából lát napvilágot, Törőcsik Mari arcait villantja fel: a színháziakat, a film-arcokat. Egy arc a Körhinta című filmből: Törőcsik Mari (azaz Pataki Mari) arca. A huszadik századi magyar művészetben a legismertebb, legbeszédesebb, legsorsszerűbb arcok egyike. E könyv, mely A Nemzet Színésze hetvenedik születésnapja alkalmából lát napvilágot, Törőcsik Mari arcait villantja fel: a színháziakat, a film-arcokat. A színházi Júlia-arctól a filmvászon asszonyarcáig, a mai Törőcsik mindnyájunk számára sokat mondó arcáig. (www.moly.hu)

Szabó G. László: Vasrózsa. Beszélgetés Törőcsik Marival

Nagy volt már ötvenötben is. Pataki Mariként a sáros földúton. Ahogy visszafojtott fájdalommal, szemlesütve hallgatta Bíró Mátéját. Soós Imrét a Fábri Zoltán rendezte Körhintában. Nagy volt népi demokratikus csitriként a Kölyökben. Kilincset glancoló, gyilkos cselédlányként az Édes Annában. Svájcisapkás budai szépségként a Vasvirágban. Nagy volt jó filmekben, nagy kevésbé jókban. Nagy, ha pletykák övezték, nagy, ha kritikusok sértegették. Nagy volt nagy színpadokon, nagy egészen kicsiken. Nagy volt Cannes-ban, Tennessee Williams elismerő szavait hallgatva, vagy amikor Győr kútjánál, művészeti vezetőként eltört a korsója. Nagy volt a Hangyaboly lesbikus apácájaként, a Macskajáték ázott Egérkéjeként, a Szamárköhögés megkeseredett nagyijaként. Nagy volt Maár Gyula Dérynéjeként, nagy a Teketóriában. Nagy volt fiúsan, nagy részegítő nőiességével, nagy elnyűtt öregasszonyként. Nagy volt, ha énekelt, ha szonzonokkal és kuplékkal szórakoztatott, nagy, ha táncolt. Volt, volt, volt – írom. Pedig van, van, van! Itt és nekünk. Ereje s alkotó kedve teljében. A legnagyobb magyar színésznő: Törőcsik Mari. (www.moly.hu)

Vincze Mátyás – Keleti Éva: Törőcsik Mari

A Törőcsik Mariról itt publikált kilencvenöt kép bizonyíték rá: szakmai karrierje eddigi 54 éve alatt akár száz életet is végigélhetett úgy, hogy művészi pályája valójában egyfajta lélekvándorlás. Aki ezt az albumot végiglapozza, az szembesülhet egy nagy ívű művészpálya megszületésével, kibontakozásával és beteljesülésével. Ugyanakkor kiderül az is, hogy ezek a fotók egyszersmind rögzítették a magyar film, színház és televíziózás fontos korszakának jellegzetes pillanatait is. Eközben a többféle műfajban megjelenő sokoldalúság bámulása során mindig részesei lehetünk annak a bizonyosságnak, hogy az egyik lélekből a másik lélekbe vándorolva pontosan felismerhető a személyiség örök varázsa, a tehetség talán legnélkülözhetetlenebb alkotóeleme. (www.moly.hu)

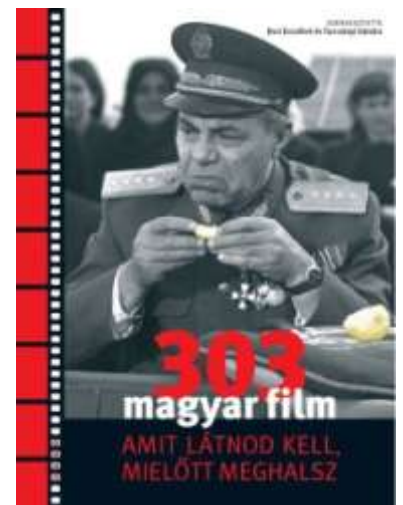

Törőcsik Mari. Bérczes László beszélgetőkönyve

Bérczes László könyve életútinterjú. Beszélgetés Kovács nagypapa mozijáról és a Nagykert rózsafáiról, a pélyi templom oltáráról és a velemi diófáról, a cannes-i életműdíjról és a szomszéd Margitkáról, az angolkisasszonyokról és a főiskolai felvételiről, mesterekről és pályatársakról. Majorelvtárs és Zsótér Sándor, Grigorij Konszki és Anatolij Vasziljev, Alföldi Róbert és Vidnyánszky Attila itt ugyanolyan súllyal esik latba. Beszélgetés Törőcsik Mari szüleiről, testvéreiről, gyermekeiről, szerelmeiről, férjeiről és az örök társról, Maár Gyuláról, akivel egyszer majd a Fekete-tengerben fognak találkozni. Beszélgetnek, sört pattintanak, és örülnek, hogy süt a nap. Törőcsik Mari fesztelenül mesél, és mindketten tudják, mi is tudjuk, hogy az emlékezet néha botlik, szalajt. Nem is az itt a lényeg, hogy napra pontosan mi történt ennek a rendkívüli művésznek az életében, hanem ahogy Bérczes László mondja azt keressük, ki az az ember, akit Törőcsik Marinak hívnak. Hogyan él, hogyan közlekedik az emberek között, hogyan gondolkodik. Hogyan tekint a világra. Sőt, bármilyen önző szándék, arra hívom az olvasót, hogy Mari tekintetével nézzen a világra, amikor ezzel a könyvvel találkozik. Azért akarom ezt, mert szerintem jó dolog így nézni a világra. Az az egyszerű mondat jut eszembe, amit Zsótér mondott a Brand kapcsán. Megmutatni egy embert. Ezt akarom. Egy embert, akit érdemes megmutatni. (www.libri.hu)

303 magyar film, amit látnod kell, mielőtt meghalsz – szerk.: Bori Erzsébet, Turcsányi Sándor

A kötet időrendben sorolja fel a legfontosabb magyar filmeket, az 1916-os Az obsztótól a 2005-ös Herminamező - Szellemjárásig. Szinte minden filmhez színes fotóillusztráció tartozik. Ha úgy tetszik, a posztmodern eklektika jegyében került itt egymás mellé művészfilm és tévészéria, veretes remekmű és könnyű darab, a történelmi és nemzeti önismeretet emelő dokumentumfilm és szerencsésen letűnt korokat fényező zenés-táncos agitka. Gyerekkori kedvencek, fiatalságunk meghatározó mozgóképei, tisztelgés nagy alkotók előtt s az ifjú titánok munkái, akik már javában dolgoznak a magyar film fényes jövőjén. Akár kedvenc magyar filmjeiről szeretne többet megtudni, akár azt szeretné eldönteni, mit nézzen meg este, ez a kötet nélkülözhetetlen olvasmánynak fog bizonyulni. Bármely oldalon is üti fel a könyvet, talál néhány olyan részletet, amelyek egész biztosan meg fogják lepni. A könyvben filmelemzést lehet olvasni a Régi idők focija című filmalkotásról is. (www.libri.hu)

Magyar filmek 1896-2021- szerk.: Gelencsér Gábor - Murai András - Pápai Zsolt - Varga Zoltán

Az első összegző és áttekintő magyar filmtörténet - lexikon formában. Összesen 516 szócikkben 269 magyar rendező valamennyi filmtípust képviselő alkotását 15 szócikkíró ismerteti. A kézikönyv a filmeket bemutatásuk időrendjében, a korszak hazai és nemzetközi trendjei, valamint a politikai hatások kontextusában vizsgálja. A műveket egyedileg elemző-értelmező szócikkek hatásuk és jelentőségük szerint tárgyalják az alkotásokat, egyúttal adott rendező életművét és a magyar film alakulástörténetét is összefüggéseikben láttatják. A könyv fontos és hiánypótló olvasmány a laikus érdeklődők, a témával egyetemi szinten foglalkozók és a szakma képviselői számára. A kötet szerkesztői: Gelencsér Gábor, Murai András, Pápai Zsolt,

Varga Zoltán. A kötet az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete által vezetett lexikonprogram keretében készült. (www.libri.hu)

303 magyar filmszínész, akit látnod kell, mielőtt meghalsz – szerk.: Bori Erzsébet - Turcsányi Sándor

Többek közt: Agárdy Gábor, Ajtay Andor, Alfonzó, Andorai Péter, Bács Ferenc, Bajor Gizi, Balázsovits Lajos, Bánky Vilma, Bársony Rózsi, Básti Lajos, Bessenyei Ferenc, Bujtor István, Czinkóczi Zsuzsa, Csákányi László, Csontos Gyula, Darvas Iván, Darvas Lili, Derzsi János, Domján Edit, Esztergályos Cecília, Feleki Kamill, Ferrari Violetta, Gaál Franciska, Gábor Miklós, Gálffi László, Garas Dezső, Gáti Kati, Gobbi Hilda, Gózon Gyula, Görbe János, Gyabronka József, Halász Péter, Haumann Péter, Hollósi Frigyes, Horváth Tivadar, Inke László, Jávor Pál, Kabos Gyula, Kabos László, Karády Katalin, Kaszás Attila, Keres Emil, Kibédi Ervin, Koletár Kálmán, Koltai Róbert, Kozák András, Latabár Kálmán, Latinovits Zoltán, Lugosi Béla, Mácsai Pál, Madaras József, Major Tamás, Márkus László, Németh Marika, Oszter Sándor, Őze Lajos, Páger Antal, Patkós Irma, Pogány Judit, Putty Lia, Rajz János, Reviczky Gábor, Ruttkai Éva, Sáfár Anikó, Schütz Ila, Sinkovits Imre, Somlay Artúr, Soós Imre, Sulyok Mária, Szacsavay László, Szellay Alice, Szőke Szakáll, Torday Teri, Tóth Orsolya, Törőcsik Mari, Törzs Jenő, Venczel Vera, Zenthe Ferenc

(www.libri.hu)

Gelencsér Gábor: Magyar film 1.0

Gelencsér Gábor
Magyar 1.0
film

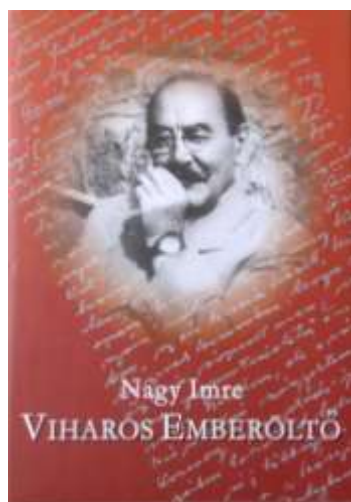

Könyvünkben a magyar film alkotóiról, meghatározó műfajairól és stílusairól olvashatunk az első magyarországi vetítéstől, vagyis 1896-tól a Saul fia 2016-os Oscar-díjáig. A 120 év történetét bemutató tíz fejezetben megismerhetjük az egyes korszakokat alakító társadalmi folyamatokat, a filmgyártás intézményrendszereit, amelyek segítségével a kortárs magyar film értelmezése is könnyebbé válhat. A Magyar film 1.0 a Holnap Kiadó ismeretterjesztő sorozatában, a magyar művészet és művelődéstörténet fejezetei részeként jelenik meg. Reméljük, hogy olvasóink a könyv segítségével értőbb szemmel, több tudással és nagyobb élvezettel nézik majd a magyar filmművészet nagyszerű alkotásait. (www.libri.hu)

Magyarország története 20. Demokráciából a diktatúrába 1945 - 1956

A Kossuth Kiadó népszerű történelmi ismeretterjesztő sorozata, a Magyarország története 20. kötete. A Magyarország története című sorozat történelmünk kezdeteitől napjainkig összefoglalja a legfontosabb eseményeket, bemutatja a kiemelkedő történelmi személyiségeket. Ez a kitűnő, átfogó tudásanyagot nyújtó történelmi alpmű nélkülözhetetlen segítség diákoknak, tartalmas és színes olvasmány a magyar történelem iránt érdeklődőknek. A neves szerzők a sorozat anyagát a legújabb kutatási eredmények felhasználásával állították össze. A kötetek rendkívül gazdag forrásanyagból merítve, eredeti dokumentumok felhasználásával készültek. „A Kossuth Kiadó magyar történelmi sorozata a honfoglalástól napjainkig terjedő több mint ezer év történetét mutatja be. Ilyen jellegű munka ekkora terjedelemben és magyar nyelven még soha nem jelent meg. A szerzők, az adott korszak avatott ismerői közérthető, ám egyben szakszerű összefoglalást nyújtanak mindazoknak, akik múltunk megismerésére törekkenek. A kiváló történészek magas színvonalú munkái páratlan élménnyel ajándékozzák meg azokat, akik elolvassák e köteteket. (www.bookline.hu)

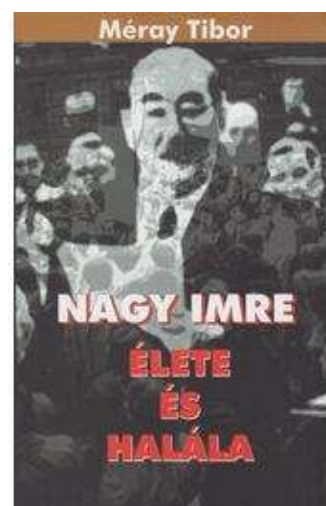

Nagy Imre: Viharos emberöltő

Nagy Imre mártír miniszterelnök Kaposváron, Somogyország székvárosában született paraszti származású, városivá lett szülők gyermekeként. (...) Nagy Imre 1953. július 4-én nehéz politikai és gazdasági helyzetben lett Magyarország miniszterelnöke. Kiemelkedő szerepe volt az általa meghirdetett „új szakasz”, az életszínvonal-emelés, a gazdasági és szociális reformok megvalósításában, a demokratikus törekvések érvényesítésében, a kitelepítés, az internáló- és kényszermunkatáborok megszüntetésében, a törvényesség helyreállításában. A „Viharos emberöltő” személyes módon, megragadóan mutatja be egy nagy magyar, szocialista hazafi ifjúságát. Sajnos, még ezt is befejezetlenül... (www.moly.hu)

Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála

Méray voltaképpen in medias res kezdi: 1953. június 13-ával, amikor az SZKP Központi Vezetőségének elnöksége kijelölte Nagy Imrét Magyarország miniszterelnökének. Bővebben foglalkozik viszont az 1953 júniusa után megkezdett „Új szakasz” politikájával, Rákosi ellentámadásával, mesterkedéseivel, Nagy Imre meghurcoltatásának, leváltásának és belső száműzetésének a körülményeivel, majd az írók és a Petőfi Kör harcával párhuzamosan népszerűségének fokozódó növekedésével, végül párttagságának helyreállításával. A könyv második – a népfelkelésnek szentelt – része az október 3-i eseményekkel kezdődik. Részletesen szól az október 23. és november 4. közötti időszak eseményeiről, az ismét miniszterelnökké lett Nagy Imre küzdelmeiről, az SZKP küldöttségének budapesti tárgyalásairól, majd a szovjet csapatok beszivárgása okozta feszültségnövekedésről, végül a november 4-i eseményekről. Az „utolsó felvonás” eseményeit viszonylag röviden írja le, nagyon kevés helyet szentel a november 4-ét követő „utóvédharcnak” (Méray maga is elhagyta az országot), szól viszont a jugoszláv követségen eltöltött 22 napos menedékről, a romániai deportálásról, befejezésül a Nagy Imre-perről. (www.moly.hu)

Sarkadi Imre: Körhinta

Bizonyára sokan emlékeznek még a film felejthetetlen képsoraira, Törőcsik Mari elragadott, gyermekien ártatlan mosolyára, Soós Imre feléhajló markáns arcélére, izzó tekintetére, ahogy a vásári forgatagban mind magasabbra és magasabbra repülnek a körhintán az ifjúság és a szerelem önfeledt szédületében...

A szövegek nemcsak az emlékezetes sikereket, színészi pályákat elindító és meghatározó szerepek emlékét, hangulatát idézik fel, hanem mély emberi drámákat tömörítenek, a közelmúlt sorskérdéseit, a paraszti és értelmiségi életforma-változás megrázó érzelmi helyzeteit jelenítik meg. (www.moly.hu)

Sarkadi Imre: Novellák

A megrendítő hirtelenséggel lezárult, de szigorú törvényszerűségek jegyében született Sarkadi-életmű egyik legizgalmasabb és legmaradandóbb részét novellái, elbeszélései adják. (www.moly.hu)

Felhasznált irodalom, forrásjegyzék:

- A magyar film ünnepére [10 éves az államosított magyar filmgyártás] korabeli filmhíradó: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=14578>
- <http://archiv.magyar.film.hu/filmtortenet/korszakelemzesek/a-magyar-film-az-1950-es-evekben-filmtortenet-korszakelemzes.html>
- <http://www.filmkultura.hu/regi/2004/articles/essays/budapesti12/03.hu.html#top>
- <https://168.hu/itthon/a-10-legemlekezetesebb-film-torocsik-marival-202963>
- <https://cultura.hu/kultura/kiss-manyi-110-eve-szuletett/>
- <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/a-korhinta-cannes-ban>
- <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/fabri-zoltan-a-japan-tornatanar>
- <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/mezitlabas-parasztfiubol-lett-filmsztar-soos-imre>
- <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/szirtes-adam>
- <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/ujra-cannes-ban-a-korhinta>
- <https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/korhinta-2>
- <https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/filmes-tanorak/fabri>
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Fabri_Zoltán_\(rendező\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Fabri_Zoltán_(rendező))
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Körhinta_\(film\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Körhinta_(film))
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagy_Imre_\(miniszterelnök\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagy_Imre_(miniszterelnök))
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Soós_Imre_\(színész\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Soós_Imre_(színész))
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Szirtes_Ádám
- <https://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz02/251.html>
- <https://mmakademia.hu/alkoto/-/record/MMA26884>
- <https://starity.hu/sztarok/torocsik-mari/eletraiz/>
- <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletraiz-lexikon-7428D/s-778D5/sarkadi-imre-7795A/>
- <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletraiz-lexikon-7428D/b-74700/barsy-bela-74955/>
- <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletraiz-lexikon-7428D/n-ny-76F7D/nagy-imre-76FE3/>
- <https://www.mmalexikon.hu/kategoria/film/korhinta>
- https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_12/lecke_02_014
- <https://www.origo.hu/filmklub/20170517-torocsik-mari-masfel-cipo-araert-zugott-bele-a-magyar-james-deanbe-cannes-korhinta.html>
- https://www.youtube.com/watch?v=FtlWEm7_4Mw
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Törőcsik_Mari
- Werkfilm a Körhinta restaurálásáról: https://youtu.be/FtlWEm7_4Mw

Képek jegyzéke:

- <https://bookline.hu/>
- <https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/korhinta-2>

- <https://moly.hu/>
- <https://port.hu/galeria/sarkadi-imre/person-24439?openwith=129215>
- <https://contextus.hu/meghalt-torocsik-mari-betegsege/>
- https://femina.hu/hazai_sztar/soos-imre-szuletett/
- <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/szirtes-adam>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Barsy_Béla
- <https://www.libri.hu/>
- <https://www.mafab.hu/movies/korhinta-89364.html>
- https://ezer1film.blog.hu/2019/06/01/289_korhinta
- https://manda.blog.hu/2016/03/29/kiss_manyi_a_tunder_es_boszorkany
- <https://hirado.hu/2017/10/13/tisztelte-szineszeit-felkeszulten-nyugodtan-dolgozott-100-eve-szuletett-fabri-zoltan>

A források megtekintésének dátuma: 2022.03.20.